

FYODOR MIHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKI
Netoçka Nezvanova

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 2006-2012 (2 baskı)
© 2006 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Неточка Незванова

© Önsöz: Joseph Frank, “Feuilletons and Experiments”,
Dostoevsky: A Writer in His Time, Princeton University Press, 2010.
Aslı Karasuil Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Georges Borchardt, Inc.’den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1184 • İletişim Klasikleri 32

ISBN-13: 978-975-05-1633-7

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMERİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Edvard Munch, “Penceredeki Kız”, 1896-1898

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Beyza Altay

BASKI ve *CLT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FYODOR MİHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKI

Netoçka Nezvanova

Неточка Незванова

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

JOSEPH FRANK'İN ÖNSÖZÜYLE

FYODOR MIHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKI doktor bir babanın oğlu olarak, 11 Kasım 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve alkolik bir baba ile hasta bir anne arasında geçirdi. Küçük yaştan itibaren edebiyatla ilgilenmeye başladı ve Puşkin, Goethe, Cervantes gibi yazarlarla tanıştı. 1837'de annesini kaybetti ve ertesi yıl St. Petersburg'daki Askeri Mühendislik Okulu'na gönderildi. Babasının ani ve şüpheli ölüm haberini burada aldı. Bu kayıp üzerine bunalıma giren Dostoyevski, 1839 yılında ilk sara nöbetini geçirdi. 1844'te edebiyatla daha yakından ilgilenebilmek için askerlik mesleğinden istifa etti. 1846'da ilk romanı *İnsancıklar* yayımlandı ve edebiyat çevrelerinde büyük ilgiyle karşılandı. Ne var ki ardından gelen çalışmaları *Öteki* (1846), *Ev Sahibesi* (1847), *Beyaz Gece-ler* (1848) aynı başarıyı sağlayamadı ve ilk romanında kendisine destek veren ünlü eleştirmen Belinski'nin alaylarına hedef oldu. Aşırı duyarlı ve sinirli bir kişiliğe sahip olan Dostoyevski bunun üzerine ruhsal çöküntü yaşayarak hastalandı. 1849'da Çar I. Nikola'nın baskıcı yönetimine karşı faaliyetlerinden dolayı tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. İnfazın uygulanmasına dakikalar kala, cezası Sibiry'a'da dört yıl kürek mahkûmiyetine çevrildi. Hapiste okumasına izin verilen tek eser *İncil*'di. Bu süre boyunca etrafını kuşatan, horlanan ve ezilen kesimi yakından tanıma fırsatı buldu. 1854'te serbest bırakıldıktan sonra Semiapatinsk'te zorunlu kışla hizmetine gönderildi ve subaylığa kadar yükseldi. 1857'de yoksul ve dul Marya Dimitriyevna İsayeva ile kendisine mutluluk getirmeyen bir evlilik yaptı. Edebiyata dönüşü *Amcamın Rüyası* (1859) isimli, mizah öğeleri barındıran Gogolvari öyküyle oldu. Aynı yıl yayımladığı kısa romanı *Stepançikovo Köyü ve Sakinleri* (1859) de istediği ilgiyi göremedi. 1860'ta tefrika edilen ve toplum dışına itilmiş kişilerin anlatıldığı *Ölü Bir Evden Hatıralar* ile kendini edebiyat çevrelerine tekrar kabul ettirdi. Tolstoy ve Turgenyev'in övdüğü eser Sibiry'a'daki mahkûmiyetinden derin izler taşıyordu. 1861'de ağabeyiyle birlikte *Vrenja* (Zaman) adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Bu dergide Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tartışma yazıları yayımlandı. Ardından, eleştirmenlerin sert tepkilerine sebep olan fakat okur tarafından beğeniyle karşılanan *Ezilmiş ve Aşağılanmışlar* yayımlandı. Yoğun çalışma temposu nedeniyle sağlığı bozulan Dostoyevski, doktorunun tavsiyesi üzerine 1862'de hayalini kurduğu Avrupa seyahatine çıktı. Fransa, İngiltere ve İtalya'ya kapsayan bu kısa gezinin ardından, 1863'te Batı kültürünü eleştirdiği *Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları*'ni kaleme aldı. Aynı yıl yayımlanan bir yazı sebebiyle dergisi kapatılınca yeniden mali krize sürüklendi. Maddi sıkıntılarından kurtulma umuduyla Almanya, Wiesbaden'e kumar oynamaya ve bir süredir ilişki yaşadığı Polina Suslova ile buluşmaya gitti. Birkaç yıl sonra yayımladığı *Kumarbaz* bu dönemde yaşadığı büyük yıkımları anlatır. 1864'te Rusya'ya döndükten sonra ağabeyiyle *Epoha* (Çağ) adında yeni bir dergi çıkardı ve *Yeraltından Notlar*'ı burada tefrika etmeye başladı. Aynı yıl kansını ve ağabeyini kaybetti. Bunu izleyen on yıl boyunca, Dostoyevski art arda *Suç ve Ceza* (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Cinler* (1872), *Delikanlı* (1875) gibi başarılarını kaleme aldı. Sürekli borç baskısı altında yaşayan ve alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha hızlı çalışmak için işe aldığı yirmi yaşındaki sekreteri Anna Grigoriyevna Snitkina'yla, kansının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Bu evlilikten doğan kızı üç aylıkken ölünce derin bir sarsıntı yaşadı ve deliliğin eşiğine kadar sürüklendi. Bu dönemde yoksulluk, sara nöbetleri ve kumar tutkusuyula boğuştu. 1874'te solunum yetmezliği tedavisi için bir süreliğine Almanya'ya gitti. 1880'de Puşkin anıtının açılışında konuşma yapmak üzere Moskova'ya davet edildi; konuşması hem halk üzerinde hem de edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırdı. Yazarlık hayatı boyunca işlediği önemli temaları bir araya getirdiği *Karamazov Kardeşler*'i ölümüne üç ay kala tamamladı. Dostoyevski 9 Şubat 1881'de St. Petersburg'da hayatını kaybetti. Kalabalık bir halk kitlesinin katıldığı cenaze töreninin ardından, Tikhvin Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	7
KRONOLOJİ	11
ÖNSÖZ	
NETOÇKA NEZVANOVA / JOSEPH FRANK.....	23

Netoçka Nezvanova

ОТЧЕСТВЕННЫЯ ЗАПИСКИ.

УЧЕНО-ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛЬ,

ИЗДАЕМЫЙ

АНДРЕЕМЪ КРАЕВСКИМЪ.

Facile placet scire, quod non
facile dicitur esse, sed labor
occultus veritatem docentem.
Cicero.

ТОМЪ LXIV.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

Въ типографіи И. Глазунова и Коми.

1849.

*Netočka Nezvanova'nın
tefrika edildiği Vatan Yıllıkları
dergisinin kapağı ve
ilk sayfası (1849).*

НѢТОЧКА НЕЗВАНОВА.

ЧЕТАТЬ ЧЕРНЫМЪ.

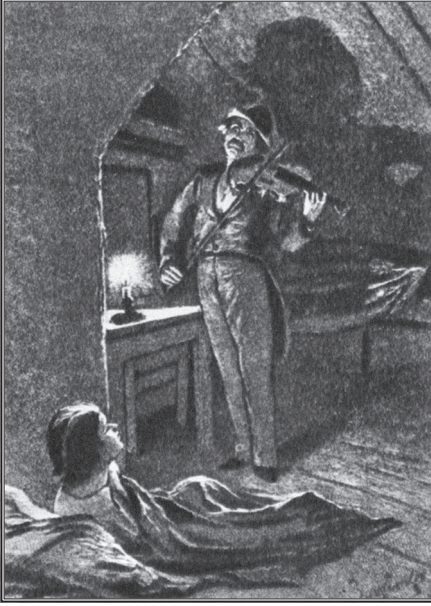
Тайна.

Новая жизнь моя пошла такъ безмятежно и тихо, какъ-будто бы я поселилась среди затворниковъ... Я прожила у моихъ воспитателей слишкомъ восемь лѣтъ, и не помню, чтобъ во все это время, кромѣ какихъ-нибудь двухъ разъ, въ домѣ былъ чуждый вечеръ, обѣдъ, или какъ бы нибудь собрались родные, друзья и знакомые. Исключая двухъ-трехъ лицъ, которые ѣздили изрѣдка, другизаканта В., который былъ другомъ дома, да тѣхъ, которые бывали у мужа Александра Михайловича, почти всегда по дѣламъ, въ нашъ домъ болѣе никто не являлся. Мужъ Александра Михайловича постоянно былъ занятъ дѣлами и службою, и только изрѣдка могъ вытѣсниться хоть сколько-нибудь свободнаго времени, которое и дѣлилось по-ровну между семействомъ и свѣтскою жизнью. Значительная свая, которыми пренебрегать было невозможно, заставляли его довольно-часто впамятовать о себѣ въ обществѣ. Почти вездѣ послѣдое жалко о его неограниченномъ честолюбіи; но такъ-какъ онъ пользовался репутаціей человека дѣловаго, серьезнаго, такъ-какъ онъ занималъ весьма-важное мѣсто, а смелые и удачъ какъ-будто сами ловили его на дорожѣ, то общественное мнѣніе далеко не отнимало у него своей признатн. Даже было и болѣе. Къ нему всѣ постоянно чувствовали какое-то особенное участіе, въ которомъ, обратно, совершенно отъхаживали жонѣ его. Александра Михайловича жалко въ полную одиночествѣ; но она какъ-будто и рада была тому. Ея тихій характеръ какъ-будто созданъ былъ для затворничества.

Она правдива была во лицѣ всей душой, полюбила меня какъ родное дитя свое, и я, еще съ востынными слезами отъ разлуки

Т. LXIV. — Стл. 1.

6

Zochtchenko'nun
Netočka Nezvanova için
yaptığı çizim (1894).

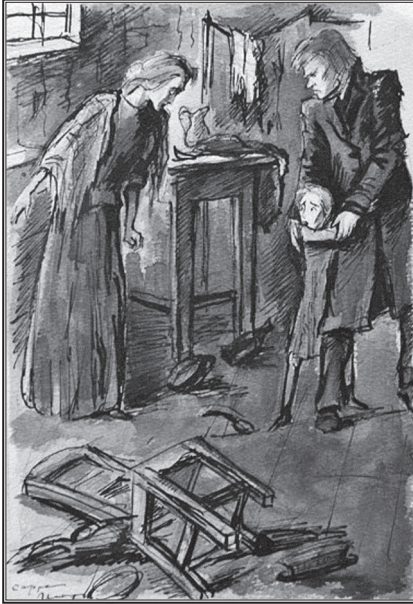

Svetlana Shore'un
roman için yaptığı çizim.

Svetlana Shore'un
roman için yaptığı çizimler.

I

Babamı hiç anımsamıyorum. Ben iki yaşındayken ölmüş. Annem ikinci kez evlenmiş. Severek yaptığı bu ikinci evliliği mutlu etmemiştir onu. Babalığım müzisyendi. İlginç bir yaşayışı vardı: Ömrümde tanıdığım en tuhaf insan odur. İlk çocukluk anılarım arasında oldukça belirgin bir yer tutar. Öyle ki, onunla ilgili anılarım sonraları yaşayışım üzerine çok etki etmiştir. Öykümün anlaşılabilmesi için önce onun yaşamından başlayacağım. Anlatacaklarımın hepsini, gençliğinde babalığımın yakın arkadaşı olan ünlü kemancı B.'den öğrendim.

Babalığımın soyadı Yefimov'du. Çok varlıklı bir toprak sahibinin çiftliğinde doğmuş. Babası, yıllarca kentten kente dolaştıktan sonra bu varlıklı toprak sahibinin çiftliğine yerleşmiş, orkestrasına girmiş yoksul bir müzisyendi. Toprak sahibinin zengin bir yaşayışı vardı. Müziğe pek düşkündü. Anlatılanlara bakılırsa, ömründe köyünden çıkmamış, Moskova'ya bile gitmemiş bu adam; günün birinde ansızın Avrupa'daki bir kaplıcaya gitmeye karar vermiş. Üç dört hafta sonra dönmüş. Meğer gazetelerden ünlü bir kemancının o

kaplıcada konser vereceğini öğrenmiş... Gelirinin neredeyse tamamını yatırdığı oldukça iyi bir orkestrası vardı. Sonraları babalığım da klarnetçi olarak girdi bu orkestraya. Yirmi iki yaşındayken, çok tuhaf bir adamla tanıştı. Aynı bölgede, evinde kurduğu tiyatronun masrafları yüzünden mali durumu sarsılan zengin bir kont vardı. Bu kont, orkestrasının şefini kötü davranışları yüzünden kovmuştu. Gerçekten de sağlam pabuç değildi orkestra şefi. İşten kovulunca iyice bayağılaşmış, köy meyhanelerine dadanmış, kendini içkiye vermişti. Kimi zaman dilendiği bile oluyordu. Bölgede hiç kimse işe almaya yanaşmıyordu onu. İşte bu adamla arkadaş oldu babalığım. Tuhaf, anlaşılmaz bir ilişki vardı aralarında: Babalığımın davranışlarında arkadaşının en küçük bir kötü etkisi görülüyordu. Önceleri onun İtalyan'la görüşmesini kesinlikle yasaklayan toprak sahibi bile zamanla bu arkadaşlığa ses çıkarmaz olmuştu. Sonra birdenbire orkestra şefi ölüverdi. Bir sabah köylüler onu su arkının içinde buldular. Soruşturma açıldı. Beyin kanamasından öldüğü anlaşıldı. Eşyaları babalığıma kaldı: Buna hakkı olduğunu gösteren belgeyi –İtalyan kendi el yazısıyla hazırladığı vasiyetnamesinde vârisinin Yefimov olduğunu bildiriyordu– gereken yere sunmuştu. Miras, hâlâ iş bulabileceğini uman adamın özenle sakladığı siyah bir frakla, görünüşte basit bir kemanıydı. Buna itiraz eden çıkmadı kuşkusuz. Ne var ki, bir zaman sonra kontun baş kemancısı, elinde kontun bir mektubuyla toprak sahibine geldi. Kont bu mektubunda, İtalyan'dan kalan kemanı ona satmasını Yefimov'dan diliyor, bu kemanın orkestrasında çalınmasını çok istediğini bildiriyordu. Üç bin ruble vereceğini söylüyor; Yegor Yefimov'a bu alışveriş yüz yüze konuşup bir sonuca bağlamak için birkaç kez adam yolladığını, ama Yefimov'un inatla yan çizdiğini ekliyordu. Kont mektubunu şöyle bitiriyordu: “Kemanın gerçek değeri de bu kadardır zaten. Yefimov'un benden böyle kaç-

ması gururuma dokunuyor. Sanırım onun bu konuda bilgisizliğinden yararlanmak istediğimi düşünüyor. Durumu lütfen anlatınız kendisine.”

Toprak sahibi hemen babalığımı çağırıldı.

– Niçin satmak istemiyorsun o kemanı? Senin işine yaramaz. Üç bin ruble veriyorlar. Daha ne istiyorsun! İyi para. Daha çok veren çıkacağını sanıyorsan yanılıyorsun. Kont öyle insan değildir. Aldatmaz seni.

Yefimov:

– Konta kendi isteğimle gitmem, dedi, ama siz buyurursanız giderim. Kemanı da satmam. Ama zorla satmamı isterseniz yine siz bilirsiniz.

Böyle söyleyerek toprak sahibini en zayıf yerinden vurmuştu. Toprak sahibi, her zaman gururla, müzisyenlerine karşı nasıl davranması gerektiğini bildiğini söylerdi. Her birinin gerçek birer sanatçı olduğunu, onların sayesinde orkestrasının kontunkinden üstün olması bir yana, başkent orkestralarıyla bile boy ölçüşebileceğini eklerdi. Toprak sahibi:

– Pekâlâ dedi. Kemanı satmak istemediğini, satıp satmamakta özgür olduğunu bildiririm konta. Tamam mı? Ama şunu sormak istiyorum sana: Ne yapacaksın bu kemanı? Senin müzik aracın klarnettir. Bana sat onu. Üç bin ruble vereyim. (Neyi vardı bu kemanın, bilmem!)

Yefimov gülümsedi.

– Yok efendim, satamam. Ama emredersiniz, elbette...

O sırada yanlarında bulunan kontun müzisyeninin, bu konuşmayı dinleyince orkestrasındaki müzisyenleri baskı altında tuttuğunu düşünebileceği için kızan toprak sahibi:

– Seni zorlayan var mı? diye bağırıldı. Çık dışarı, terbiyesiz adam! Bir daha görmesin seni gözüm! Ben olmasaydım, doğru dürüst çalamadığın klarnetinle kim iş verirdi sana? Yanımda karnın tok, sırtın pek. Aylığımı tıkr tıkr alıyorsun.

İnsan gibi yaşatıyorum seni, ama anlamıyorsun, anlamak istemiyorsun. Defol karşımdan, gözüm görmesin!

Toprak sahibi kendinden, öfkesinden korktuğu için kızdığı adamlarını hemen uzaklaştırırdı yanından. Özellikle müzisyenlerine, kendi deyimiyle “artistlerine” karşı sert davranmak istemezdi.

Satmadı babalığım kemanı. Bu iş artık kapanmış sayılabilirdi. Gelgelelim, bir ay sonra kontun kemancısı korkunç bir şey yaptı: Bir dilekçeyle savcılığa başvurdu. Dilekçesinde İtalyan’ı babalığımın, mirasına konmak amacıyla öldürdüğünü iddia ediyor; vasiyetnamenin zorla yazdırıldığını, bu iddiasını doğrulayacak delillerinin de bulunduğunu bildiriyordu. Babalığımdan yana çıkan kontun da toprak sahibinin de sözleri kemancıyı kararından döndürmüyordu. Ölen orkestra şefinin cesedinin doktorlarca incelendiğini; belki de, onun çalması için almaya çalıştıkları bu değerli kemana sahip olamadığı için öfkeye kapıldığından, canı sıkıldığından ortaya böylesine saçma bir iddia atmış olabileceğini söylüyorlardı. Müzisyen Nuh diyor peygamber demiyor, haklı olduğuna, beyin kanamasının içkiden değil bir zehirden ileri geldiğine yemin ediyor, cesedin bir kez daha incelenmesini istiyordu. İlk bakışta bu iddia ciddi bulundu. Savcılık hemen harekete geçti. Yefimov’u tutuklayıp kent cezaevine yolladılar. Bütün ilin yakından ilgilendiği bir dava başladı. Dava çabuk sonuca bağlandı. Kemancının iddiasının bir iftira olduğu anlaşıldı. Oldukça ağır bir ceza verdiler ona. Ama kemancı dediğinden hâlâ dönmüyor, iddiasında haklı olduğunu söylüyordu. Sonunda iddiasını doğrulayacak delilinin falan olmadığını, gösterdiği delillerin tümünün uydurma olduğunu itiraf etti. Ne var ki, cesedin ikinci kez incelenip Yefimov’un suçsuz olduğu kesinlikle anlaşılınca dek zavalı orkestra şefini Yefimov’un zehirle ya da başka bir yolla öldürdüğüne bütün içtenliğiyle inanıyordu. Ama kemancı ce-

zasını çekmedi; birden menenjitte yakalandı, aklını yitirdi. Cezaevinin revirinde öldü.

Toprak sahibi bu dava sırasında son derece dürüst davran-
dı. Öz oğluymuş gibi uğraştı babalığım için. Avutmak için
cezaevinde birkaç kez ziyaretine gitti. Para verdi, sigarayı
pek sevdiğini öğrenince en iyi cinsinden sigara yolladı. Ba-
balığım temize çıkınca onun şerefine orkestra üyelerine izin
verdi. Toprak sahibi, Yefimov davasına bütün orkestrayı il-
gilendiren bir sorun gözüyle bakıyordu. Çünkü müzisyenle-
rinin davranışlarına –daha çok değilse– en azından onların
sanat yetenekleri kadar değer verirdi. Bir yıl sonra, il mer-
kezine ünlü bir Fransız kemancının geldiği, birkaç konser
vereceği duyuldu. Toprak sahibi hemen harekete geçti. Ne
pahasına olursa olsun, evinde ağırlamak istiyordu ünlü ke-
mancıyı. Şansı yaver gitti. Geleceğine söz verdi Fransız. De-
ğerli konuk için her şey hazırlanmış, konu komşu çağrılmış-
tı. Ama işler birden değişti.

Bir sabah Yefimov’un kayıplara karıştığını haber verdiler.
Aramaya koyuldular onu. Sanki yer yarılmış, içine girmiş-
ti. Orkestra diken üzerindeydi: Klarnetçi yoktu. Yefimov’un
ortadan kaybolmasından üç gün sonra toprak sahibi, Fran-
sız’dan bir mektup aldı. Daveti kabul edemeyeceğini, bun-
dan böyle evinde orkestrası olan kimseler karşısında da-
ha bir dikkatli olacağını, gerçek bir sanatçıyı, sanattan anla-
mayan bir insanın buyruğunda görmenin çok üzüntü veri-
ci olduğunu acı bir dille yazıyordu. “Örnek mi istiyorsunuz,
buyrun: Rusya’da karşılaştığım en büyük kemancı gerçek
sanatçı olan Yefimov, orkestranızda klarnet çalışıyor. Sözleri-
min ne denli doğru olduğunu göstermeye sanırım yeter bu.”

Bu mektup çok şaşırttı toprak sahibini. Yürekten üzüldü.
Nasıl? Onca iyiliğini gören Yefimov, Avrupalı bir artis-
te –Fransız kemancının düşüncesi çok önemliydi onun için–
nasıl yalan söylemişti? Vicdansızca, amansızca iftira etmişti

velinimetine! Hem mektubun akıl ermez bir yanı daha vardı: Fransız, Yefimov'un gerçek bir sanatçı, büyük bir kemancı olduğunu, ama onun bu yeteneğini anlayamadıklarını, onu klarnet çalmaya zorladıklarını yazıyordu. Bütün bunlar çok şaşırtmıştı toprak sahibini. Fransız'la görüşmek için kente gitmeye hazırlanıyordu ki konttan kısa bir mektup aldı. Kont, onu acele evine çağırıyordu. Her şeyden haberdar olduğunu, ünlü Fransız virtüözle Yefimov'un yanında olduğunu; küstahlığını, ettiği iftirayı duyduğu için Yefimov'u yakalattığını yazıyor, "Sizin hemen gelmeniz gerekiyor, diye ekliyordu. Çünkü Yefimov'un suçlaması beni de ilgilendiriyor. Çok önemli. Bir an önce görüşmeliyiz."

Toprak sahibi hemen kontun evine koştu. Fransız'la tanıştı. Babalığının geçmişini olduğu gibi anlattı ona. Yefimov'un böylesine değerli bir sanatçı olabileceğini aklının ucundan geçirmediğini ekledi. "Üstelik çok kötü bir klarnetçiydi. Gerçekten sıkılıyorduydu, istediği an bırakırdım kendisini, giderdi." Fransız şaşırmıştı. Yefimov'u çağırdılar. Bambaşka bir insan olup çıkmıştı: Pek kibirliydi. Sorulara alaylı bir tavırla yanıtlar veriyor, Fransız'a söylediklerinin doğru olduğunda diretiyordu. Kontu çok sinirlendirmişti bu. Babalığının yüzüne karşı bir alçak, yalancı olduğunu, en yüz kızartıcı cezaya çarptırılmasının gerektiğini haykırdı. Babalığım:

– Üzmeyin tatlı canınızı efendim, diye karşılık verdi, iyi tanıyorum sizi, sayenizde az kaldı adam öldürmek suçundan Sibiryayı boyluyordum. Rahmetli kemancınız Aleksey Nikoroviç'in kimin kışkırtmasıyla bana iftira ettiğinden haberim var.

Böylesine bir suçlama karşısında kont öfkeden çılgına döndü. Zor tutuyordu kendini. Tam o anda, salonun bir köşesinde duran, bir iş için konta gelmiş polis memuru karıştı söze. Bu olaya göz yumamayacağını, Yefimov'un davranı-

şının küstahça, haksız bir suçlama, iftira olduğunu; onu hemen tutuklamasına, kontun evinde bir yere kapatmasına izin vermelerini dilediğini söyledi. Fransız çok kızdı.

– Böylesine çirkin bir nankörlük görmedim ömrümde, dedi.

Babalığım heyecanla bağırmaya başladı. Yoksul olduğu için, o güne dek toprak sahibinin orkestrasında ister istemez katlandığı hayatın her çeşit cezadan da, Sibiryaya sürülmekten de beter olduğunu söyleyerek, kendisini tutuklayan polisle salondan çıktı. Evin en uzak odalarından birine kapadılar onu. Ertesi gün kente götüreceklerini söylediler.

Geceyarısı tutuklunun odasının kapısı açıldı. Toprak sahibi girdi içeri. Sırtında sabahlık, ayaklarında terlik vardı. Elinde bir fener tutuyordu. Uyuyamadığı; ona acı veren bir kuşkunun, onu gecenin bu saatinde yatağından kalkmak zorunda bıraktığı belliydi. Yefimov da uyuyamamıştı daha. İçeri giren efendisine şaşkın şaşkın bakıyordu. Beriki feneri yere bıraktı. Büyük bir heyecan içinde Yefimov'un karşısındaki sandalyeye ilişti.

– Yegor, dedi, neden yaptın bunu?

Yefimov karşılık vermedi. Toprak sahibi yineledi sorusunu. Derin bir duygu, tuhaf bir elem vardı sesinde. Sonunda babalığım “adam sen de” der gibi kolunu salladı.

– Kimbilir, efendim! dedi. Şeytan kandırdı besbelli! Bütün bunları aklıma kim soktu, onu da bilmiyorum. Eh... Artık kalamam yanınızda... Kalamam... Şeytanın işi bu!

Toprak sahibi bir an düşündükten sonra:

– Yegor! diye başladı, eve dön. Her şeyi unutacağım. Bütün yaptıklarını bağışlayacağım. Bak, dinle beni: Baş müzisyenim olacaksın. Ötekilerden çok yüksek aylık vereceğim sana...

– Hayır, hayır öyle söylemeyin efendim. Artık kalamam yanınızda! İnanın şeytan girdi içime. Dönersem bakarsınız evinizi ateşe veririm. Bazen heyheyleylerim üzerimde oluyor.

Ruhum öyle sıkılıyor ki, dünyaya geldiğime lanet ediyorum! Şu anda konuşacak, kendimi savunacak durumum yok. İyisi mi bırakın beni, efendim. O şeytanla sıkı fıkı olduğum gündən beri böyleyim ben...

– Kim o şeytan dediğin?

– Köpek gibi geberip dünyayı bir pislikten kurtaran İtalyan.

– Kumar oynamayı o mu öğretti sana Yegorcuğum?

– Evet! Beni felakete sürükleyen daha birçok şey öğretti.

Keşke hiç tanımasaydım onu!

– Keman çalmakta o da usta mıydı yoksa, Yegorcuğum?

– Hayır... Ama iyi bir öğretmendi. O yalnızca gösterdi bana, sonra kendi kendime öğrendim keman çalmayı. Öğrenmez olaydım. Ne istediğimi ben de bilmiyorum şimdi. Bakın efendim, “Yegor” deseniz, “ne istiyorsan söyle, hepsini yerine getireceğim...”, bir şey söyleyemem size, söylüyorum efendim, iyisi mi bırakın beni. Buralardan kovulayım diye kötü şeyler yapacağım yoksa!

Toprak sahibi bir dakika sustuktan sonra.

– Yegor! dedi, bu durumda bırakmam seni. Benim yanımda çalışmak istemiyorsan yolun açık olsun, dilediğin yere gidebilirsin. Özgür bir insansın. Tutamam seni. Ama böyle bırakmam. Kemanınla bir şeyler çal bana Yegor, çal! Tanrı aşkına çal! Ne olursun! Emretmiyorum sana. Anla beni. Zorlamıyorum seni. Gözlerim yaşlı, yalvarıyorum: Yegorcuğum, Fransız’a çaldığın parçayı bana da çal, ne olur! Gönülümü hoş et! İkimiz de inatçıyız. Yani şunu demek istiyorum, benim de kendime göre garip huylarım var Yegorcuğum! Ben seni anlıyorum, sen de beni anla. Fransız’a çaldığın parçayı kendi isteğinle, zorlamadan bana da çalmazsan yaşayamam.

Yefimov:

– Ne yapsam ki! dedi. Sizin, özellikle sizin yanınızda çalmamaya yemin etmişim efendim. Ama duyulandırdınız

beni. Çalacağım size istediğiniz parçayı, ama ilk ve son kez... Bir daha hiçbir yerde, hiçbir zaman dinlemeyeceksiniz beni. Bin ruble verseniz yine çalmam.

Kemanını aldı eline, Rus halk ezgileri üzerine varyasyonlar çalmaya başladı. –Bay B. Yefimov’un kemanla yalnızca bu varyasyonları duygulanarak, çok güzel çaldığını söylüyordu– Müzikten zaten çok etkilenen toprak sahibi, hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Parça bitince ayağa kalktı, üç yüz ruble çıkardı cebinden, parayı babalığıma verirken:

– Gidebilirsin artık Yegor, dedi. Buradan çıkaracağım seni. Kontu ben yatıştırırım. Hadi git. Bir daha hiç çıkma karşıma. Önünde geniş bir yol var. Günün birinde bu yolda karşılaşsak utanacağım senden. Hadi yolun açık olsun!.. Dur! Bir öğüdüm daha var sana: İçme! Durmadan dinlenmeden çalış! Burnun büyümesin! Ancak öz babanın söylebileceği kadar içten söylüyorum sana bunu. Bak, bir kez daha söylüyorum: Çalış, içki koyma ağzına, kederlenir de şöyle bir kadeh içeyim dersen (acı çok şey geçecek başından çünkü!) mahvoldun demektir. O İtalyan gibi sen de bir su arkında geberip gidersin. Hadi şimdi yolun açık olsun!.. Dur, öp beni!

Öpüştüler, babalığım çıktı gitti.

Özgürlüğünü kazanınca ilk yaptığı şey, en yakın kasabada birtakım serserilerle arkadaş olup üç yüz rublesinin altından girip üstünden çıkmak oldu. Kuşkusuz sonunda parasız pulsuz, yapayalnız kaldı ortada. İster istemez, gezici bir taşra tiyatrosunun acınacak durumdaki orkestrasına birinci –belki de tek– kemancı olarak girdi. Bütün bunlar onun başlangıçtaki niyetleriyle taban tabana zıttı. Bir an önce Petersburg’a gitmek, kendine iyi bir yer edinmek, sanatçı olmak istiyordu. Ne var ki, o küçük orkestrada işler iyi gitmedi. Babalığım gezici tiyatronun sahibiyle geçinemedi. Çok geçmeden ayrıldı orkestradan. Bu olay iyice umutsuzluğa dü-

şürdü onu. Gururunu hiçe sayıp eski efendisi toprak sahibine bir mektupla durumunu anlattı, para bile istedi. Mektubu oldukça rahat bir dille yazmıştı. Ama toprak sahibi yanıt vermedi ona. Sonra, babalığım bir mektup daha yazdı. Bu kez küçülüyor, toprak sahibine “Velinimetim, gerçek sanatsever,” diyor, yine yardım istiyordu. Sonunda yanıt geldi. Toprak sahibi yüz ruble ile kâhyasının el yazısıyla birkaç satırlık bir de mektup yollamıştı. Bundan böyle ondan bir şey istememesini yazıyordu. Babalığım yüz rubleyi alınca hemen Petersburg’a gitmeye karar verdi. Gelgelelim, borçlarını ödeyince ne denli idareli kullanırsa kullansın onu değil Petersburg’a, yarı yola bile götüremeyecek bir para kalmıştı elinde. Yine kurtulamamıştı taşradan. Başka bir orkestraya girdi. Orada da tutunamadı. Aklında hep bir an önce kapağı Petersburg’a atmak düşüncesiyle yedi yıl kasaba kasaba dolaştı durdu. Sonunda bir korku düştü içine. Bu düzensiz, yoksul yaşamın sanatını ne denli kötü etkilediğini dehşetle görüp bir sabah çalıştığı tiyatrodan ayrıldı. Elinde kemanı, yollarda neredeyse dilene dilene Petersburg’a geldi. Bir tavan arasına yerleşti. Almanya’dan yeni gelmiş, onun gibi yükselme yollarını arayan B. ile arkadaşlıkları da burada başladı. Hemen candan dost oldular: B. o günleri andıkça hâlâ duygulanır. İkisi de gençti, ikisinin de amacı, umudu aynıydı. Ne var ki daha pek toydular. B.’nin yaşam deneyimi azdı. Az sıkıntı çekmişti. Üstelik, her şeyden önce bir Alman’dı. Amacına inatla, her şeyi önceden enine boyuna düşünerek sağlam adımlarla yürüyordu. Oysa arkadaşları otuz yaşında, yorgun, tükenmiş, gençlik ateşini yitirmiş, açlıktan ölmek için gezici tiyatrolarla ilden ile yedi yıl sürtmüş biriydi. Yalnız, bir gün bu kötü durumdan kurtulmak, para biriktirip Petersburg’a gitmek düşüncesi ayakta tutmuştu onu. Ama bulanık, silik bir düşünceydi bu. Zamanla ilk parlaklığını Yefimov’un gözünde bile yitirmiş anlaşılmaz bir iç ate-

şı... Petersburg'a gelince bu kez yıllarca burayı düşünmenin, yıllar süren Petersburg özleminin verdiği eski bir alışkanlıkla adeta şuuratsızca, başkentte ne yapacağını kendi de bilmeden yaşamaya başladı. Sinirli, huzursuz bir coşkunu vardı. Sanki bu coşkunuyla kendini aldatmaya, başlangıçtaki gücünün, heyecanının, coşkusunun azalmadığına inandırmaya çalışıyordu. Bu coşku; soğukkanlı, davranışlarında ölçülü B.'yi şaşırtmıştı. Yeni arkadaşını gözünde büyütüyor, onu geleceğin büyük müzisyeni olarak selamlıyordu. Başka türlü de düşünemezdi zaten. Ne var ki, çok geçmeden gözü açıldı. Babalığının gerçek değerini anladı. Bu heyecanının, coşkusunun, sabırsızlığının yok olan yeteneğinin sıkıntısından geldiğini; söz konusu yeteneğin de belki başlangıçta bile o kadar büyük olmadığını biliyordu artık. Babalığının kendi kendini gözünde büyüttüğünü, üstün yetenekli olduğunu sandığını, hep böyle hayal kurduğunu anlamıştı. "Ama," diyordu B., "arkadaşımın garip huyları şaşırtıyordu beni." Tedirgin bir irade ile güçsüzlüğün amansız cengi gözlerimin önünden geçmekteydi. Yedi yıl, yalnızca gelecekte erişeceği ünün hayaliyle yetinmeye adanmıştı kendini zavalı. Bu sanatta en önemli olan şeyleri birer birer nasıl yitirdiğinin bile farkında değildi. Öte yandan, karmakarışık aklıyla gelecek için büyük planlar kuruyordu bazen. Ayrıca, birinci sınıf bir sanatçı, dünyanın en ünlü kemancılarından biri olmak istiyor, kendini büyük bir yetenek sayıyordu... Dahası var: Bestecilik üzerine en küçük bir bilgisi bile yoktu ama, beste yapmayı da düşünüyordu. Ne var ki, bu güçsüz, zayıf insanın; tekniği derin, berrak, –nasıl söylesem– içgüdüsel sanat anlayışıydı beni en çok şaşırtan. Müziği o denli içten duyuyor, kendince yorumluyordu ki yanılması, üstün yetenekli bir sanatçı olduğunu sanması olağandı. Kaba sözcüklerden oluşan deyişle kimi zaman pek derin, her çeşit bilimden uzak şeylerden söz ederdi. Şaşırdım. Ömründe tek

kitap okumamış olmasına, bir şey öğrenme zahmetine katlanmamasına karşın, onun bütün bunları nasıl sezindiğini bir türlü anlayamazdım. Yükselmemde onun öğütlerinin büyük etkisi olmuştur. Bana gelince, geleceğimden korkum yoktu. Sanatın hamallığını yapacağımı, büyükler arasına karışamayacağımı biliyordum. Ama müziği ölesiye seviyordum. Doğanın bana verdiği yeteneği tembellik edip köreltmediğim; tersine, yüz kat yükselttiğim için gurur duyuyorum. Müzik tekniğimi övüyorlar, ustalığıma şaşıyorlarsa, bunu durmadan dinlenmeden çalışmama, kendi gücümü bilmeme, kibirden, kendimi beğenmekten her zaman nefret etmeme borçluyum.

B., başlangıçta gözünde öylesine büyüttüğü arkadaşına öğüt vermeyi deneyince yok yere kızdırdı onu. Bir soğukluk girdi aralarına. Kısa bir zaman sonra B. arkadaşının giderek daha bir kayıtsız olduğunu, içine kapandığını, coşkun atılımlarının seyrekleştiğini, bunların sonucu kendini karanlık, tuhaf bir hüzne kaptırdığını fark etti. Yefimov yavaş yavaş kemanını da boşlamaya başlamıştı. Kimi zaman haftalarca elini kemanına sürmüyordu. Uçuruma düştü düşecekti. Sonunda olan oldu. Toprak sahibinin onu öylesine sakındığı kötülüğe bıraktı kendini: Gece gündüz içiyordu. B. endişeyle izliyordu onu. Bir şey söylemeye de çekiniyordu. Zamanla, Yefimov her türlü utanma duygusunu iyice yitirdi. B.'nin sırtından geçinmek artık hiç sıkılmıyordu onu, yüzünü kızartmıyordu. Hatta bu onun hakkıymış gibi rahattı. Bu arada paralar da suyunu çekiyordu kuşkusuz. B. ders veriyor; tüccarların, Almanların, az da olsa bir şeyler veren yoksul memurların akşam toplantılarında çalışıyordu. Babalığıma karşı sertti. Bazen haftalarca konuşmadığı oluyordu onunla. Bir gün B. son derece içten, uysal bir tavırla, çalmayı büsbütün unutmaması için ara sıra kemanını eline almasını söylediğinde berikinin tepesi attı. Kemanına mahsus el sürmedi-

ğini, birisinin ayaklarına kapanıp ona yalvarmasını beklediğini söyledi. Başka bir gün de, B.'nin bir akşam toplantısında ona eşlik edecek bir arkadaşına ihtiyacı oldu. Yefimov'a söyledi. Bu çağrı Yefimov'u öfkeden çılgına çevirdi. B. gibi alçalamayacağını; sanattan, müzikten hiç anlamayan birtakım ayakkabıcının, bakkalın karşısında çalıp soylu sanatı küçük düşüremeyeceğini söyledi. B. karşılık vermedi, yalnız gitti. Yefimov bu çağrı üzerine düşünceye daldı. Arkadaşının bu çağrısıyla ona hazır yediğini, onun da para kazanmaya çalışması gerektiğini ima etmek istediği sonucuna vardı. B. eve dönünce Yefimov birden sitem etmeye başladı. Bundan böyle yanında bir dakika kalamayacağını söyledi. Gerçekten de iki gün kayıplara karıştı. Ama üçüncü gün çıkageldi. Bir şey olmamış gibi eski yaşayışını sürdürdü.

B. bu çirkin yaşayışa bir son verirdi, arkadaşından ayrılırdı ya, eski alışkanlığı, dostluğu, yitik bir insana duyduğu acıma duygusu engel oluyordu ona. Sonunda ayrıldılar. B.'nin şansı açılmıştı: Büyüklerden birinin himayesini sağladı, parlak bir konser verdi. Zaten usta bir sanatçıydı. Çabucak yayılan ünü operanın orkestrasına girmesini sağladı. Kısa zamanda kabul ettirdi kendini orada. Ayrılırlarken Yefimov'a para vermişti. Gözleri yaşlı, doğru yola girmesi için yalvarmıştı. B. şimdi bile duygulanır onu anımsadığında. Gençlik yıllarının en unutulmaz anılarından biri Yefimov'la dostluğuydu. Müzik dünyasında kendilerine bir yer edinmek için birlikte yola çıkmış, birbirlerine bağlanmışlardı. Yefimov'un tuhaf huyları, kaba kusurları bile B.'nin sevgisinin güçlenmesine engel olamamıştı. B. anlıyordu onu. İçini okuyor, sonunun neye varacağını seziniyordu. Ayrılırken kucaklaşıp ağlaştılar. Yefimov hıçkırıklar arasında, kendisinin mahvolmuş, bedbaht bir insan olduğunu, bunu çoktan beri bildiğini, ama şimdi her şeyi bütün çıplaklığıyla gördüğünü söyledi, yüzü kireç gibi.

– Yeteneksizim! diye bitirdi sözünü.

B. çok duygulanmıştı.

– Bak, Yegor Petroviç, dedi, kendi kendine yaptığının farkında mısın sen? Umutsuzluğa düşmekle felakete sürüklüyorsun kendini. Çok zayıfsın, güçlülere göğüs germesini bilmiyorsun. Üzgün olduğun için, şimdi de tutmuş yeteneksiz olduğunu söylüyorsun. Doğru değil bu! Var yeteneğin, inan var! Müziği ta ruhunda duyuşundan, sanat anlayışından belli. Yaşayışın da aynı şeyi doğruluyor. Hayatını anlattın bana. Geçmiş günlerde de umutsuzluğa düştüğün olmuş. Sözünü öylesine çok ettiğin öğretmenin, o tuhaf adam sezinlemiş yeteneğini. Sanat tutkusunu ilk o uyardırmış içinde. Şimdi olduğu gibi o zaman da farkındaydın bunun. Ama ruhundaki değişikliğe aklın ermiyordu. Toprak sahibinin evinde yaşamak ağır gelmeye başlamıştı sana. Ne istediğini kendin de bilmiyordun. Öğretmenin çok erken öldü. Bulanık birtakım isteklerle, eğilimlerle baş başa bıraktı seni. En önemlisi, seni sana anlatamadan gitti. Başka, daha geniş bir yolda yürümen, başka amaçlar edinmen gerektiğini hissediyordun, ama bunu nasıl yapacağını bilemiyordun. Can sıkıntısından, çevrendeki her şeyden nefret ediyordun. Yoksulluk içinde geçirdiğin yedi yılın çok yararı oldu sana. Öğrendin, düşündün, kendi kendini, gücünün ölçüsünü anladın. Şimdi sanatı, ne yapman gerektiğini biliyorsun. Sabırlı olmayı, güçlükleri yenmeyi öğrenmelisin sevgili dostum. Benimkinden parlak bir geleceğin var: Benden yüz kat daha sanatçısın. Tanrı sana benim sabrımın onda birini versin, yeter. Çalış, o iyi yürekli toprak sahibinin söylediği gibi, içme! En önemlisi de şu: Yeni baştan, alfabeden başla. Seni üzen nedir? Parasızlık, yoksulluk mu? Ama şunu bilmelisin, bunlar sanatçıyı kıvamına getiren şeylerdir. Çektiğin sıkıntılar sanatçının yükselteceği yapının temel taşlarıdır. Şimdilik hiç kimseye gerekli değilsin. Tanı-

mak bile istemiyorlar seni. Dünya böyle çünkü. Ama biraz bekle hele. Allah vergisi bir yeteneğin olduğunu öğrendiklerinde değişecek durum. Çekememezlik, alçaklık, en çok da aptallık... Yoksulluktan daha acımasızca hırpalayacaklar seni. Yetenek; yakın ilgi, anlayış ister. Amacına biraz olsun yaklaştığında çevreni nasıl insanların kuşatacağını göreceksin. Yorucu çalışmalar, bir sürü fedakârlık, açlık, uykusuz geceler sonucu elde ettiğin şeye önemsemeden, hatta küçümseyerek bakacaklar. Gelecekteki bu arkadaşların destek olmayacaklar sana, avutmayacaklar seni. İyi yanlarının adını anmayacaklar, ama her yanlısını hain bir sevinçle karşılayacak, kusurlarını yüzüne vuracak, yanlış yaptığında (yanılmayan insan olabilirmiş gibi) bayram edecekler. Gururuna düşkünsün sen, en küçük şeyi büyütebilirsin. O zaman felaket olur işte... Sen yalnız başına olacaksın, onlarsa çok. Toplu iğnelerle işkence edecekler sana. Bu söylediklerime ben katlanmaya başladım bile. Hemen umutsuzluğa kapılma bakalım! Öyle sandığın kadar da kötü değil durumun. Aç kalmazsın. Ameleliği küçük görme. Akşam toplantılarında yoksul memurların, esnafın evlerinde benim yaptığım gibi, odun keser gibi çal sen de. Ama sabırsızlık hastalığına yakalanmışsın bir kez. Hiç saf değilsin. Kurnazsın, çok düşünüyor, kafanı yoruyorsun. İleri geri konuşmaya gelince konuşuyorsun, ama kemani eline almaktan da ödün kopuyor. Bencilsin, öte yandan cesaretin az. Daha cesur ol. Çalış, gücüne güvenin yoksa, gözünü karartıp git. Duygulu, heyecanlısın çünkü. Gözünü karartmak da bazen amacına ulaştırır insanı. Amacına ulaşamayacağını bilsen bile devam et. Sonuç ne olursa olsun kaybetmezsin, kazancınsa büyük olur. Bizim işte gözünü karartmak yüce bir şeydir kardeşim!

Yefimov derin bir hisle dinliyordu arkadaşını. B. konuştuğu onun yüzündeki solukluk kayboluyor, yerini bir pem-

belik alıyordu. Gözleri tuhaf bir cesaretle, umut ışığıyla parlamaya başlamıştı. Bu soylu cesaret biraz sonra güven duygusuna, hemen arkasından küstahlığa döndü. Sonunda, B. sözlerini bitirirken Yefimov dalgın, sabırsız dinliyordu onu. Ama yine de heyecanla sıktı elini, teşekkür etti. Hep o bir anda en derin alçakgönüllülükten, umutsuzluktan en aşırı bir kibre, küstahlığa dönüşen tavrıyla, ağır ağır konuşarak, dostunun onun geleceğini merak etmemesini, ne yapacağını bildiğini, yakında onun da kendine bir himayeci bulup bir konser vererek para ve ün kazanabileceğini söyledi. B. omuz silkti, ama itiraz etmedi. Ayrıldılar, kuşkusuz kısa bir süre için. Parayı hemen bitirdi Yefimov. Gidip yine istedi. Dördüncü, beşinci, onuncu kez derken, sonunda sabrı tükendi B.'nin. Kapıcıya Yefimov gelirse "evde yok" demesini söyledi. Sonra iyice kaybetti izini.

Birkaç yıl geçti aradan. Bir gün B. provadan eve dönerken bir ara sokakta, pis bir meyhanenin kapısında, ona adıyla seslenen kötü giyimli bir adam gördü. Yefimov'du bu. Çok değişmiş, rengi sararmış, yanakları sarkmıştı. Düzensiz yaşamın, damgasını ona bir daha silinmemecesine vurduğu belliydi. B. çok sevindi. Arkadaşının arkasından meyhaneye girdi. (Yefimov kolundan tutup içeri çekmişti onu.) Orada sigara dumanı dolu, küçük bir odada daha yakından inceledi arkadaşını. Üstü başı dökülüyordu. Çizmeleri delik deşikti. Yakası lime lime, gömleği şarap lekesi içindeydi. Saçları aklaşmaya, dökülmeye başlamıştı.

– Nasılsın bakalım? Nerede çalışıyorsun, diye sordu.

Yefimov kızarıp bozardı. Önce biraz korktu bile. Anlaşılmaz, kesik kesik yanıtlar veriyordu. Öyle ki, B. önce karşısında bir deli var sandı. Sonunda Yefimov, bir kadeh votka içmeden konuşamayacağını, çoktan beridir de ona burada parasını ödemedi içki vermediklerini söyledi. Kendini toparlamak için umursamaz bir tavır takınmak istedi, ama ba-

şaramadı. Küstah, yapmacık, yılışık bir ifadeyle yüzü acıklı bir görünüm aldı. Korktuğu şeylerin hepsinin arkadaşının başına geldiğini gören iyi yürekli B.'nin içi sızladı. Votka getirmesini söyledi garsona. Minnet duygusundan bir anda değişti Yefimov'un yüzü. Kendini öylesine kaybetti ki, az kaldı velinimetinin elini, gözleri yaşlı, öpecekti. Yemek yerlerken zavallının evli olduğunu büyük bir hayretle öğrendi B. ama karısı yüzünden bu duruma düştüğünü, evlendikten sonra müzik yeteneğinin yok olup gittiğini öğrenince şaşkınlığı bir kat daha arttı.

– Neler oldu? diye sordu.

– İki yıldır el sürmedim kemanıma. Karım kaba, cahil bir kadın. Allah belasını versin!.. Durmadan kavgâ ediyoruz.

– Öyleyse niçin evlendin?

– Açtım. Tanıştık. Bin rublesi vardı. Hiç düşünmeden evlendim onunla. Tutulmuştu bana. Kendi istedi evlenmemizi. Zorlamadım onu! Paralar suyunu çekti kardeşim... Yetenek, sanat da uçup gittiler kuşkusuz! Her şey mahvoldu!

Yefimov bir suçunu bağışlatmak, kendini temize çıkarmak için acele ediyormuş gibi gelmişti B.'ye.

– Her şeyi bıraktım artık, her şeyi! diye ekledi Yefimov.

Son zamanlarda keman çalmanın doruğuna çıktığını; istese kentin en ünlü kemancılarından biri olan B.'yi de ötekileri de kolaylıkla geride bırakabileceğini söyledi.

B. şaşırılmıştı.

– Niçin bıraktın çalmayı? dedi. Bir iş arasaydın kendine?

Yefimov kolunu salladı:

– Boşver! Şimdi siz müzikçi diye geçinenlerin bir şeyden anladıkları yok! Ne biliyorsunuz siz? Hepiniz kuru gürültücüsünüz! İşiniz gücünüz oyun havası çalmak. Gerçek kemancı görmemişsiniz siz. Dinlememişsiniz. Bana ne! Keyfiniz nasıl isterse öyle yapın!

Yefimov yine salladı kolunu. İyice sarhoş olduğu için az

kaldı sandalyeden düşüyordu. Sonra B.'yi ısrarla evine götürmek istedi. Ama beriki kabul etmedi, "Yarın geleceğim," deyip adresini aldı. Artık karmı doymuştu Yefimov'un. Eski arkadaşını alaycı bir bakışla yukarıdan aşağı süzdü. Neden-se iğnelemek istiyordu onu. Kalktuklarında B.'nin pahalı pal-tosunu kaptı. Uşağıymış gibi giymesine yardım etti. Birinci odadan geçerlerken odanın tam ortasında durdu. Meyhane-dekilere B.'yi başkent'in en büyük kemancısı olarak tanıttı. O anda pek iğrençti.

Ertesi gün aradı onu B., tavan arasında hep birlikte sıkış-tığımız, yoksulluk içinde yaşadığımız odada buldu bizi. Ben dört yaşındaydım. Annem Yefimov'la evleneli iki yıl olu-yordu. Zavallı bir kadındı annem. Eskiden mürebbiyeymiş. İyi bir öğrenim görmüş. Güzelmiş. Yoksulluk belini büktü-ğü için yaşlı bir memurla, babamla evlenmiş. Bu evliliği iki yıl sürmüş. Babam birden ölünce zaten az olan mirası mi-rasçıları arasında paylaşılmış. Anneme pek az bir para düş-müş. Benimle yalnız kalmış zavallı. Kucağında bebekle yine bir eve girip mürebbiyelik etmesi güçtü kuşkusuz. Tam o sı-rada nasılsa Yefimov'la karşılaştı. Gerçekten sevdi onu. Duy-gulu, dünyayı toz pembe gören bir kadındı. Yefimov'un atıp tutmalarına, geleceğinin parlak olduğuna inandı. Üstün ye-tenekli bir sanatçı sandı onu. Böyle bir insanın desteği, yar-dımcısı olmak düşüncesi gözünü kamaştırdı, gururunu ok-şadı, evlendi onunla. Bir ay sonra hayallerinin, umutlarının hepsi uçup gitti. Acı gerçek bütün çıplaklığıyla karşısınday-dı. Annemle bin ruble kadar bir parası olduğu için evlenmişti (hiç sanmıyorum ama, belki de doğrudur). Para suyunu çe-kince fırsat bu fırsat deyip çalışmayı falan bıraktı. Önüne ge-lene, evliliğinin sanatını mahvettiğini, daracık bir odada aç insanlarla bir aradayken çalışmasının olanaksız olduğunu söylemeye başladı. Kendini müziğe veremiyormuş. "Kade-rim bu benim galiba!" diyordu. Bu çeşit yakınmalarının hak-

lı olduğuna zamanla kendi de inanır oldu. Yeni bulduğu bahane, besbelli, hoşuna gidiyordu. Bu mahvolmuş zavallı insan başarısızlıklarının, şanssızlıklarının suçunu yükleyebileceği bir dış neden arıyordu sanki. Onun için sanat yolunun çoktan kapandığına inanamıyordu. Bu korkunç düşünceyi bir kâbusmuş gibi kovmaya çalışıyordu kafasından. Sonunda gözleri arada bir açılmaya, gerçek kendini göstermeye başladığında, dehşetten aklını yitirebileceğini hissetti. Bunca zamandır her şeyi olan bu düşünceden öyle kolay kolay vazgeçemezdi. Son günlerinde bile zamanın henüz geç olmadığına inanıyordu. Umutsuzluğa düştüğü anlar, kendini içkiye veriyor, acısını unutmaya çalışıyordu. Belki karısının ona ne kadar gerekli olduğunun farkında değildi. Onu mahveden kadının öldüğünü gördüğü gün her şeyin düzeleceğine inanıyordu. Zavallı anneciğim hiç anlamıyordu onu. Hayal dünyasında yaşadığı için acı gerçekle yüz yüze gelince huysuz, sınırlı bir kadın olup çıkmıştı. Ona eziyet etmekten tuhaf bir haz duyan kocasıyla durmadan kavga ediyor, çalışması için onu sıkıştırıyordu. Gelgelelim, kafasına taktığı düşünce saptırmıştı babalığımı. Duygusuz bir insan yapmıştı onu. Annemin sözlerine gülüp geçiyor, o ölmeden kemana el sürmeyeceğini hain bir açık yüreklilikle söylüyordu. Son soluğunu verinceye dek Yefimov'u bütün varlığıyla seven annem, ne olursa olsun böyle bir hayata dayanamazdı. Hastalıktan kurtulamıyor, sürekli acı çekiyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, ailenin geçimini sağlamak da ona kalmıştı. Dışarı yemek yapmaya başlamıştı. Ama kazandığı parayı kocası fırsat buldukça çaldığı için müşterilerinin sefertaslarını sık sık boş yolluyordu. B. bize geldiği sırada annem çamaşırcılık yapıyor, eski giysileri boyuyordu. Böylece, gene de bir türlü yaşıyorduk bizim tavanarasında.

Perişan durumumuz B.'yi pek şaşırtmıştı. Babalığıma döndü:

– Bana bak, dedi, boş senin söylediklerin. Yeteneğini mahvetmişlermiş... Aç kalmayasın diye didiniyor kadıncağız. Sen ne yapıyorsun?

– Hiçbir şey!

Ama B. annemin çektiklerinin hepsini henüz bilmiyordu. Babalığım sık sık bir sürü sarhoş getirirdi eve. Neler yapmazlardı!..

Eski arkadaşımı karşısına aldı B., uzun uzun öğütler verdi ona. Sonunda, yaşayışını düzeltmezse ona yardım etmeyeceğini söyledi.

Para da vermeyeceğim sana, dedi. Soluğu meyhanede alırsın çünkü. Sonra, onun için ne yapabileceğini anlamak amacıyla, kemanla bir şeyler çalmasını istedi. Babalığım kemana almaya gidince B. çıkarıp para uzattı anneme. Ama almadı annem. Ömründe ilk kez düşüyordu bu duruma! B. parayı bana verdi. Zavallı kadın hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Babalığım kemana getirdi. Ama önce bir bardak votka istedi. İçmeden çalamayacağını söyledi. Votka aldirttilar. İçtikten sonra açıldı. B.'ye "Arkadaşlığımızın hatırı için kendi bestelerimden birini çalacağım sana," dedi. Komodinin altından üzeri tozlu, kalın bir nota defteri çıkardı. Defteri göstererek:

– İçindekilerin hepsi benim bestemdir, dedi. Göreceksin şimdi! Sizin oyun havalarına benzemez bunlar, sevgili kardeşim!

B. birkaç sayfaya sessizce şöyle bir göz attı, sonra cebinden bir nota çıkardı. Yefimov'a şimdi kendi bestelerini bir yana bırakmasını, onun getirdiği notayı çalmasını söyledi.

Babalığım biraz gücendiyse de, bu fırsatı kaçırmaktan korktuğu için B.'nin söylediğini yaptı. B. eski arkadaşının, –evleneli beri eline keman almadığıyla övünmesine karşın– görüşmedikleri süre içinde çok çalıştığını, tekniğini ilerlettiğini anlamıştı. Zavallı annemin sevinci görülmeye değerdi. Gururla parlayan gözlerini kocasından ayırmıyordu. Yürek-

ten sevinen B., babalığına bir iş bulacağına söz verdi. Daha o zamanlar, önemli kişilerden hayli tanıdığı vardı. Ondan derbederliği bırakacağına dair söz aldıktan sonra, yoksul arkadaşına iş aramaya koyuldu. Önce, kendi parasıyla giysilerini yeniledi. Sonra, onu sokmayı düşündüğü işe girmesini sağlayabilecek tanınmış birtakım kimselere götürdü babalığını. Hâlâ yüksekte atıp tutuyordu ama, eski arkadaşının yardımını sevinçle karşılamıştı Yefimov. Babalığım, düşüncesinden vazgeçeceği korkusuyla ona nasıl yaltaklandığını, önünde nasıl yerlere kadar eğildiğini anımsadıkça utandığını söylüyordu. Yefimov, arkadaşının onun iyiliği için çalıştığının farkındaydı. İçkiyi bile bırakmıştı. Sonunda bir tiyatronun orkestrasında iş buldular ona. Denemede başarılı oldu. Bir buçuk yıllık tembelliğini bir aylık sıkı çalışmayla gidermişti çünkü. İleride daha iyi olacağını, görevini tam yapacağını söylüyordu. Gelgelelim ailemizin durumu hiç değişmedi. Babalığım aylığından bir kapık vermiyordu anneme. Tümünü kendi yiyor, yeni edindiği bir sürü arkadaşıyla yiyor, içiyor, eğleniyordu. Daha çok tiyatronun hademeleriyle, korodakilerle, figüranlarla arkadaşlık ediyordu. Aralarında ön sırada olabileceği insanlardı çevresindekiler. Gerçek sanatçılardan kaçıyor. Arkadaşlarının ona aşırı bir saygı duymasını sağlamıştı. Onlara durmadan, değeri anlaşılmamış bir sanatçı olduğunu, onu karısının mahvettiğini, sonra orkestra şefinin müzikten falan anlamadığını söylüyordu. Orkestra üyeleriyle, sahneye konan oyunlarla, opera sanatçılarıyla alay ediyordu. Garip bir müzik kuramı atmıştı ortaya. Sözün kısası, sonunda orkestra üyelerini bıktırdı. Arkadaşlarıyla, orkestra şefiyle kavga etti. Tiyatro müdürünün gurusuyla oynadı. Onun son derece sinirli, kaba, aynı zamanda değersiz bir insan olduğunu anlamışlardı. Sonunda herkes ondan nefret eder olmuştu.

Böylesine değersiz bir insanın, böylesine beceriksiz, işe

yaramaz bir müzisyenin kendini bu kadar beğenmesi, gururlanması şaşılabilir bir şeydi.

Babalığım sonunda B.'yle de bozuştı. Pek iğrenç bir dedikodu, çirkin bir iftira attı ortaya. İnancılık, akıl alacak bir şey değildi ama, herkese yaydı bu iddiasını. Altı aylık düzensiz bir çalışmadan sonra görevini aksattığı, çok içtiği için orkestradan kovdular onu. Ama işini öyle kolay bırakmamıştı. Çok geçmeden yine eskisi gibi yırtık pırtık giysilerle dolaşmaya başladı. Çünkü iyilerinin bazılarını satmış, bazılarını rehine vermişti. Eski iş arkadaşlarına gidip gelmeye başlamıştı. Onların böyle bir konuk isteyip istemediklerini hiç düşünmeden gidiyor, orada onu bunu çekiştiriyordu. Başına gelenlerden yakınıyor, "hain karı"sını görmeleri için onları evine çağırıyordu. Ona inananlar da çıkıyordu kuşkusuz. İşten kovulmuş arkadaşlarını içirmekten, ona ipe sapa gelmez şeyler söylemekten hoşlanan arkadaşlarıydı bunlar. Üstelik konuşması da imalı, nükteliydi. Alaylı, açık saçık sözlerinden hoşlanıyorlardı. İnsanın, işi gücü olmadığı zamanlar gevezeliğinden bazen hoşlanabilecekleri bir çeşit dalkavuk olarak görüyorlardı onu karşılarında. Ona takılmaya bayılıyorlar, yanında hep kente yeni gelmiş bir kemancıdan söz ediyorlardı. Bunu duyunca bozuluyordu Yefimov. Gelenin kim olduğunu soruyor, hemen onu kıskanmaya başlıyordu. Aklını yitirmeye o zamanlar yeni başlamıştı sanırım. Dünyanın olmasa bile, Petersburg'un en ünlü kemancısının kendisi olduğu, ama kaderin sillesini yediği, birtakım oyunlar sonucu anlayamadığı, geri planda kaldığı düşüncesi yer etmişti kafasında. Bu durum gururunu bile okşuyordu. Çünkü kendilerini aşağılanmış, ezilmiş saymayı, bundan yüksek sesle yakınmayı çok seven insanlar vardır. Bu yaradılıştaki olanlar, değeri bilinmeyen büyüklüklerinin önünde, için için saygıyla eğilerek kendilerini avuturlar. Petersburg'daki kemancıların

hepsini ezbere biliyordu. Onlardan hiçbirini kendine rakip olabilecek değerde görmüyordu. Zavallı deliyi tanıyan sanatçılar ya da sanatseverler, onu konuşmaya zorlamak için yanında ünlü bir kemancıdan söz ediyorlardı. Onun öfkesi de, iğneli sözleri de, rakiplerinin çalışını eleştirirken söylediği anlamlı şeyler de pek hoşlarına gidiyordu. Onun dediklerini anlamıyorlardı çoğunlukla. Ama devrin ünlü müzisyenlerini onun kadar iyi çekeştirebilecek bir insanın daha bulunamayacağından kuşkuları yoktu. Yefimov'un böylesine alay ettiği sanatçılar bile korkuyorlardı ondan. Hakaretlerini tatmışlardı çünkü. Sözlerinin ne denli doğru, yerinde olduğunu biliyorlardı. Onu tiyatronun koridorlarında, kuliste görmeye alışmışlardı. Hademeler hiç güçlük çıkarmadan, bir görevli gibi alıyorlardı onu içeri. Boş boş dolaşıyordu ortalarda. İki üç yıl sürüp gitti bu böyle. Ama sonunda yine can sıkıma başladı. Düpedüz kovdular onu. Ömrünün son iki yılında ortalarda görünmez olmuştu babalığım. Bununla birlikte, B. iki kez karşılaştı onunla. Perişan bir durumda gördü onu. Yine acıma duygusu sardı içini, seslendi ona. Ama babalığım sıkıldı, duymamış gibi davrandı, eski şapkasını gözlerinin üzerine indirip uzaklaştı. Sonra bir bayram sabahı, uşağı B.'ye, eski arkadaşı Yefimov'un onunla bayramlaşmaya geldiğini haber verdi. B. onu karşılamaya çıktı. Yefimov sarhoştı. Yerlere kadar eğilerek selamladı arkadaşını. Dudaklarını kıpırdatarak bir şeyler mırıldanıyor, konuk salonuna geçmek istemiyordu. Bu davranışıyla "Bizim gibi yeteneksizler sizin gibi büyük sanatçılarla bir olamaz," demek istiyordu sanki. "Uşaklarla bayramlaşılan yerde bayramınızı kutlayıp dönsen yeter bana." Sözün kısıtı, iğrenç, aşāęılık, çirkin bir davranıştı bu. O karşılaşmalarından sonra B. bir de bu sıkıcı, renksiz, çilgın yaşayışın sonu olan felaket günü gördü onu. Korkunç bir şeydi. Sözü geçen felaket yalnızca ilk çocukluk anıla-

rımla değil, yaşamımın tümüyle iç içedir. Şöyle oldu... Ama daha önce çocukluğumu; çocukluk anılarımda böylesine yeri olan zavallı anneciğimi genç yaşta kara toprağa sokan bu adamın benim için önemini anlatmalıyım.